

Civilizaci udrží ekovýchova

Od roku 2005 probíhá Desetiletí výchovy pro udržitelný rozvoj. Koncepce, kterou iniciovala OSN, má prosadit environmentální vzdělání jako základ udržitelné společnosti a naučit občany chránit životní prostředí.

PhDr. Tereza Vošahlíková

Na výzvy OSN a dalších mezinárodních organizací reaguje Česká republika v akčních plánech Státního programu environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty (SP EVVO). Environmentální výchova má vést k myšlení a jednání, které je v souladu s principem udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k účtům k životu ve všech jeho formách. Jakým způsobem lze cíl EVVO dosáhnout? Odpověď se zdá být jednoduchá – praktickou realizací environmentální výchovy již od předškolního věku.

Ekovýchova zdarma

Praktická environmentální výchova (EV) je součástí Rámcově vzdělávacích programů, kterými jsou vázána předškolní a školní zařízení od 1. září 2007. Řada ekovýchovných aktivit však probíhá již několik let, a to i v rámci mimoškolních činností, které zajišťují neziskové organizace. Jednou z nich je sdružení Občanská inspirace, působící v Praze. Na jeho ekovýchovných aktivitách, které pořádá již osmým rokem, lze názorně ukázat, jak pestře může environmentální výchova vypadat při praktické realizaci. Základní formou realizace EV je pravidelná práce s dětmi v zájmovém kroužku. Zkušenosti Občanské inspirace, která působí mj. na pražském sídlišti Černý Most, ukázaly základní předpoklady

úspěšnosti takového zájmového kroužku. Ekologie je rodiči stále považována za zbytečný luxus, proto nejsou v řadě případů ochotni, v případě sociálně znevýhodněných rodin ani schopni, platit dětem ekologicky zaměřený kroužek. Často proto dají přednost tradičním hudebním či sportovním aktivitám. Ty jsou pro děti bezesporu také přínosné, nepřinášejí však kompenzaci ke stále ubývajícím kontaktu dětí s přírodou. Řešením této situace je využití grantových prostředků tak, aby mohly být kroužky ekologické výchovy pro děti zdarma. Splněním této podmínky otevíráme vzácnou možnost navštěvovat zájmový

ekologický kroužek všem dětem bez ohledu na socioekonomickou situaci rodiny.

Aby děti byly a žily

Další zásadní zkušenost vyplývající z dlouhodobé ekovýchovné práce s dětmi spočívá v již zmíněném závažném nedostatku kontaktu s přírodou. S jevem, který nazýváme odcizování dětí přírodě, přímo souvisí i charakter městského prostředí. V současné době jsme svědky intenzivní zástavby. Je bezesporu žádoucí pokrýt stále vysokou poptávku po bydlení. Bohužel však často vítězí kvantita nad kvalitou. Velká města jsou v některých oblastech tak hustě zastavěná (a není řeč pouze o bezprostředním centru, které má vzhledem ke své historické hodnotě větší šanci ubránit se developerským projektům), že nezbývá místo pro volná prostranství, jako jsou parky, hřiště či náměstí. Děti, které zde bydlí, nemají prostor pro hru, pro objevování vlastních možností, pro zážitky. Děti tak kompenzují tuto potřebu jinými způsoby – roste obliba počítačových a jiných interiérových her. Ve věku teenagerů, kdy je nejsilnější potřeba po vrstevnické skupině, je město jejich „hřištěm“ se všemi negativními

důsledky s tím spojenými. Tento trend potvrzuje i pilotní výzkum pod vedením E. Strejčkové a PhDr. Heleny Vostradovské. Její závěry ohledně odcizování dětí přírodě jsou jednoznačné: „Pokud dětem neumožníme dostatečný kontakt s přírodou, omezujeme jejich operační pole ve využívání tzv. explorativní hry, ve které se dítě chová jako badatel. Potřebuje zakoušet realitu dotýkáním, hleděním, nasloucháním a čicháním. Tím se dopouštíme velké výchovné křivdy, protože u dětí snižujeme citlivost smyslového vnímání, čímž vlastně ochuzujeme plnohodnotné prožívání jejich života.“ (Aby děti byly a žily, str. 9, MŽP 2005)

Radost z prostoru

Vedle pravidelných zájmových kroužků, které jsou dostupné v místě bydliště dětí, je proto velmi žádoucí umožnit kontakt dětí s přírodou. V minulosti byly rodinné výlety nebo výjezdy na chalupu běžným víkendovým programem řady rodin. Toto pravidlo však již dnes neplatí a výlet do přírody je něčím výjimečným zejména pro děti ze sídliště, které kontakt s přírodou postrádají nejvíce. Občanská inspirace se snaží několikrát do roka vyrazit s dětmi za hranice města. Bohužel i zde je výrazným limitem ekonomické hledisko, doprava i ubytování jsou drahé. Přesto se neziskové organizaci podařilo za finanční podpory hlavního města Prahy uspořádat výlety, které dětem daly něco, co ani při nejlepší snaze nelze předat v kroužku. Je to prožitek radosti z prostoru, kde nehrozí auta nebo úraz na tvrdém betonu. Příroda děti inspiruje sama o sobě k mnoha hrám a aktivitám, není plochá a nudná jako prostředí řady městských sídlišť. Během pobytu v přírodě děti rázem zapomenou na počítače, televize a mobilní telefony a zapáleně objevují možnosti, které jim příroda nabízí.

Výchova už od školky

Významným aspektem úspěšné realizace environmentálního vzdělání je včasné zařazení do výchovy. Ideální by bylo nechat již batolata pocítit rozdíl mezi pobytom v lese a v čistě antropogenním prostředí. Bohužel to často příliš zaměstnaní nebo příliš opatrní rodiče svým dětem v raném věku neumožní, proto je nejvyšší čas začít s EV již v předškolních zařízeních. Občanská inspirace spolupracuje s MŠ Charlese de Gaulla v Praze 6, kde pořádá pravidelné

CO JE ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁNÍ?

Environmentální vzdělání se orientuje na praktickou péči o stav planety. Takzvaná „environmentální gramotnost“ označuje základní porozumění systémům přírodního světa, vztahům a interakcím mezi živým a neživým prostředím, a také schopnost citlivě zacházet s problémy, které zahrnují vědecké důkazy i neurčitost a vyžadují ekonomický, estetický a etický přístup (The Environmental Literacy Council, 2005).

Environmentální gramotnost se netýká vytváření jednotlivých poznatků, ale zahrnuje celý komplex vědění. Tímto věděním rozumíme vše, co je třeba znát v postoji, který je prakticky založený. Vědění je širším pojmem než věda, a dokonce i než samotné poznání. Nejde už o pouhý soubor poznanych skutečností, mísí se do něj i představy, dovednosti, správné chování, umění naslouchat atd. Netýká se jednoho určitého druhu výpovědi, například výpovědi kognitivních, s vyloučením ostatních. Vědění je vše, co umožňuje „dobré“ výkony ve vztahu k různým předmětům diskurzu: v souvislosti s poznáním, s rozhodováním, s hodnocením, přetvářením. (Lyotard, J.F., 1993)

ekovýchovné programy. Ukázalo se, že již v tomto věku jsou výrazné rozdíly ve vztahu dětí k životnímu prostředí a znalostech o něm. Rozdíly mezi dětmi jsou jistě přirozené a jejich respektování je zcela v souladu se současnou kurikulární reformou. Zásadní ovšem zůstává umožnit dětem v maximální možné míře kontakt s přírodou, a to pokud možno v co nejpůvodnější formě. Současný svět je natolik specializovaný a nesourodý, že i dospělí lidé ztrácí smysl pro harmonii, kontinuitu a celistvost. Příroda je v rozvoji porozumění těmto zásadním životním hodnotám nejlepší učitelkou.

Aby život pokračoval...

Environmentální výchova může mít dalekosáhlý význam. Přínos je však přímo úměrný kvalitě a intenzitě jejího působení. Lze říci, že se situace v praxi EV stále zlepšuje. Tento pozitivní posun je výslednicí několika sil. Prvním impulzem byly snahy jednotlivců napříč společností, zákonodárců, pedagogů, rodičů. Se silící potřebou přispět ke společné udržitelné budoucnosti se tyto individuální snahy

staly organizovanými a tím i lépe fungujícími. Dobrým příkladem je vývoj neziskového sektoru u nás, který jde ruku v ruce s vývojem legislativy. Obecněji lze říci, že celá oblast ekologie a ochrany životního prostředí nejlépe prospívá ve funkční občanské společnosti, tedy tam, kde jsou podporovány instituce sdružující iniciativy občanů, snažících se o zlepšení či inovace. V angažovanosti a iniciativě občanů jsou dnes stále velké rezervy. Environmentální výchova proto učí budoucí občany státu být zodpovědný za společnou budoucnost, kterou nelze oddělit od budoucnosti životodárné planety Země. Neziskové organizace, jako je Občanská inspirace a mnohé další, zasévají do této společnosti nemalý potenciál možné pozitivní změny, abychom v budoucnu nesklízeli pouze hořké plody naší nezodpovědné pasivity, ale naopak se mohli i nadále těšit ze života.

Environmentální vzdělání má vést k myšlení a jednání, které je v souladu s principem udržitelného rozvoje společnosti, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a k úctě k životu ve všech jeho formách. Významným aspektem úspěšné realizace je však včasné zařazení do výchovy, ideálně už v předškolním věku.